

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 29·35·69, 628·37·04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 21·07·57, 628·90·17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00·503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29·40·89

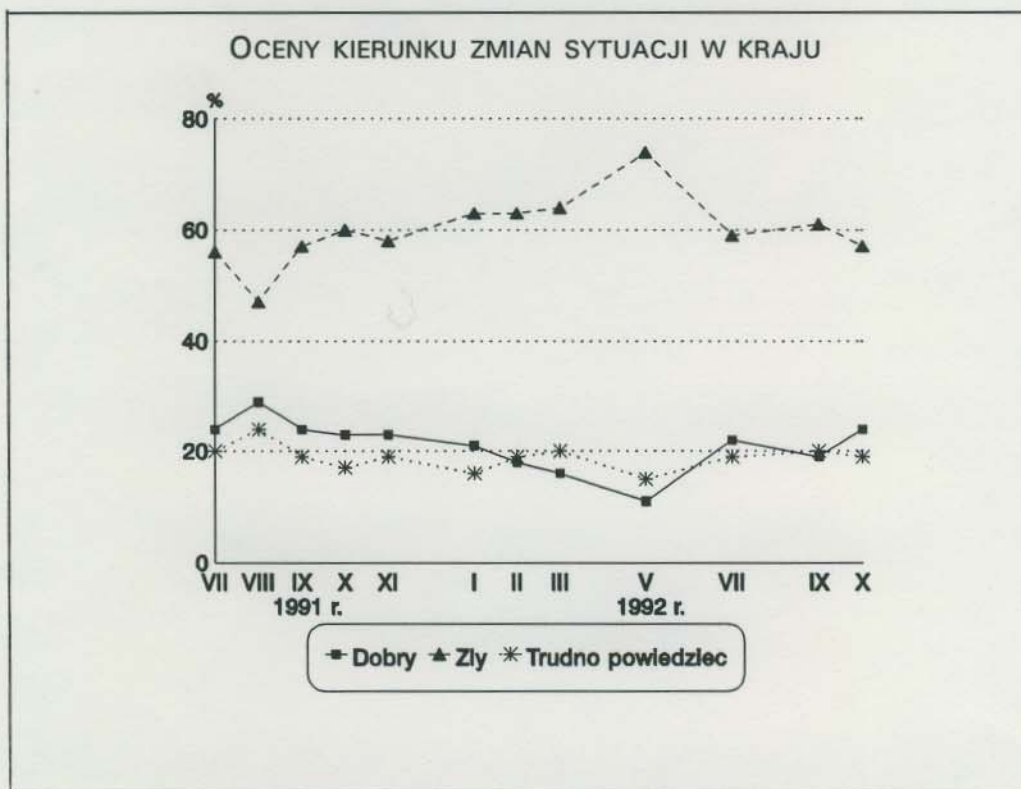
BS/393/93/92

NASTROJE SPOŁECZNE W PAŹDZIERNIKU '92

Komunikat z badań

Warszawa, październik 1992 r.

- ◆ W październiku poprawiły się oceny aktualnej sytuacji w Polsce, natomiast uległy pogorszeniu prognozy na najbliższy rok.
- ◆ Generalny wskaźnik optymizmu-pesymizmu społecznego osiągnął najlepsze w tym roku wartości: 24% respondentów uważa, że sytuacja zmierza w dobrym kierunku, a 57% - że w złym. Również poprawiły się oceny obecnej sytuacji gospodarczej w kraju, choć dwie trzecie respondentów uważa, że jest ona zła.

- ◆ Prognozy na najbliższy rok dotyczące sytuacji politycznej i gospodarczej uległy pogorszeniu. Obecnie są one bardziej pesymistyczne niż w pierwszych dniach urzędowania gabinetu Hanny Suchockiej.
- ◆ Nieco ponad połowa ankieterowanych sądzi, że uzdrowienie polskiej gospodarki nastąpi w ciągu najbliższych dziesięciu lat bądź szybciej. Jednak 41% uważa, że będzie to trwało dłużej.

Jak wskazują wyniki najnowszego sondażu CBOS¹, w październiku lepiej niż przed miesiącem oceniano aktualną sytuację w kraju. Jednak prognozy na najbliższy rok były bardziej pesymistyczne niż we wrześniu.

W ciągu minionego miesiąca mieliśmy do czynienia zarówno z takimi wydarzeniami, które mogły wpłynąć na wzrost społecznego optymizmu, jak i z takimi, które nastrajały raczej pesymistycznie. Z jednej strony wygasła fala strajków, z drugiej zaś - nastąpił znaczny wzrost cen, zwłaszcza żywności. W tym czasie Sejm przyjął program społeczno-gospodarczy rządu, odrzucił jednak projekt nowelizacji budżetu zakładający m.in. niepełną w stosunku do inflacji rewaloryzację emerytur i rent.

Oceny aktualnej sytuacji

Obecnie więcej osób niż przed miesiącem ocenia, że sytuacja kraju zmierza w dobrym kierunku (o 5%), a mniej - że w złym (o 4%). Jest to najkorzystniejszy wynik uzyskany w tym roku. Nie zmienia to jednak faktu, że zdaniem większości badanych następują w kraju zmiany na gorsze.

---

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (28) przeprowadzono w dniach 15-20 października 1992 r. na 1212-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

Tabela 1. Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	II'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Dobry	24	29	24	23	23	21	18	16	11	22	19	24
Zły	56	47	57	60	58	63	63	64	74	59	61	57
Trudno powiedzieć	20	24	19	17	19	16	19	20	15	19	20	19

Poprawiły się także oceny sytuacji gospodarczej - o 6% zmniejszyła się grupa osób uznających ją za złą. Wynik ten jest najlepszy od ponad roku. Nie wzrosła jednak - bardzo mała od dłuższego czasu - liczba osób oceniających sytuację gospodarczą jako dobrą (obecnie jest ich 4%).

Tabela 2. Ocena sytuacji gospodarczej kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92	
Dobra	6	10	8	10	6	3	2	2	2	3	4	
Ani dobra, ani zła	19	23	18	14	17	17	18	16	19	18	23	
Zła	72	64	71	72	74	76	75	78	74	73	67	
Trudno powiedzieć	3	3	3	4	3	4	5	4	4	6	6	

W ocenach sytuacji politycznej odnotowano nieznaczną tendencję do poprawy. Natomiast oceny materialnych warunków życia nie zmieniają się już od wielu miesięcy i są jednoznacznie negatywne.

Tabela 3. Ocena sytuacji politycznej kraju

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Dobra	15	31	23	22	13	9	7	3	6	6	9
Ani dobra, ani zła	33	35	32	32	29	40	31	27	32	37	35
Zła	40	20	36	35	47	38	48	59	48	40	38
Trudno powiedzieć	12	14	9	11	11	13	14	11	13	17	18

Tabela 4. Ocena materialnych warunków życia ludzi

w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:										
	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Dobre	3	3	4	3	3	3	2	2	2	2	2
Ani dobre, ani złe	14	14	13	13	14	16	16	14	18	15	17
Złe	81	81	79	80	79	78	78	80	77	78	76
Trudno powiedzieć	2	2	4	4	4	3	4	4	3	5	5

Nie zmieniły się także oceny sytuacji rodzinnej respondentów. Są one jak zwykle znacznie korzystniejsze niż - mające charakter ogólny - opinie o warunkach życia ludzi w Polsce. Wynika to zapewne z przyjęcia w ocenach różnej perspektywy. Być może ankietowani porównują swoją sytuację z sytuacją innych rodzin, a nie - jak w przypadku materialnych warunków życia całego społeczeństwa - ze stanem pożądanym. Innym wyjaśnieniem może być ich niechęć do wypowiedzania negatywnych sądów o własnej sytuacji, za którą czują się do pewnego stopnia odpowiedzialni.

Tabela 5. Ocena sytuacji rodzinnej w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań:					
	I'92	V'92	VI'92	VII'92	IX'92	X'92
Dobra	15	10	11	13	11	10
Ani dobra, ani zła	52	51	50	48	51	54
Zła	33	38	38	38	37	35
Trudno powiedzieć	0	0	1	0	1	1

Nie nastąpiły także istotne zmiany w opiniach o sytuacji zakładów pracy respondentów.

Tabela 6. Ocena sytuacji w zakładzie pracy w procentach

Oceny	Wskazania respondentów według terminów badań					
	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Dobra	19	16	16	17	20	19
Ani dobra, ani zła	27	25	29	33	32	33
Zła	51	56	54	47	43	42
Trudno powiedzieć	3	3	1	2	5	6

Zdaniem 67% badanych "ludzie uważają, że jest ciężko i nie bardzo wierzą, że obecne wyrzeczenia przyniosą poprawę". Przeciwnego zdania - "uważają, że jest ciężko, ale trzeba ponieść te ciężary po to, aby w przyszłości było lepiej" - jest 22% ankietowanych. Co dziesiąty respondent nie miał zdania w tej kwestii.

Prognozy zmian sytuacji na najbliższy rok

Prognozy zmian sytuacji na najbliższy rok są nieco mniej optymistyczne niż we wrześniu - zmniejszyła się (o 4%) liczba osób oczekujących poprawy. W porównaniu z pierwszymi dniami urzędowania gabinetu Hanny Suchockiej prognozy znacznie się pogorszyły. Są one jednak wyraźnie lepsze niż w pierwszych pięciu miesiącach tego roku.

Tabela 7. Prognoza sytuacji w Polsce

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:					
	I '92	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92
Poprawa	19	14	12	26	20	16
Bez zmian	28	33	30	37	34	38
Pogorszenie	46	43	50	28	35	37
Trudno powiedzieć	6	9	7	9	12	9

Gorsze niż przed miesiącem są także prognozy dotyczące sytuacji politycznej i gospodarczej. Liczba osób oczekujących poprawy w tych sferach zmniejszyła się o 4-5%.

Tabela 8. Prognoza sytuacji politycznej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	VI '91	VII '91	VIII '91	IX '91	X '91	XI '91	I '92	III '92	V '92	VII '92	IX '92	X '92
Poprawa	38	35	46	39	42	40	24	19	16	30	22	18
Bez zmian	20	24	21	24	24	26	41	37	32	37	39	42
Pogorszenie	21	20	10	16	14	16	19	24	29	11	16	18
Brak zdania	21	21	22	21	20	18	16	20	23	21	23	22

Tabela 9. Prognoza sytuacji gospodarczej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Poprawa	36	34	40	34	38	38	20	16	13	23	22	17
Bez zmian	19	24	19	20	20	22	31	36	30	37	31	37
Pogorszenie	30	27	24	29	27	26	39	36	44	24	31	31
Brak zdania	15	15	17	17	15	14	9	12	14	15	16	15

W oczekiwaniach dotyczących warunków materialnych życia ludzi oraz sytuacji rodzinnej respondenta nie nastąpiły istotne zmiany. Jednak i tu możemy mówić o pewnym - chociaż nieznacznym - pogarszaniu się nastrojów.

Tabela 10. Prognoza materialnych warunków życia ludzi

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:											
	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91	X'91	XI'91	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Poprawa	26	26	30	27	30	31	10	9	9	14	13	10
Bez zmian	23	23	16	18	20	20	24	30	24	36	28	30
Pogorszenie	38	38	36	40	38	35	59	53	58	38	46	48
Brak zdania	13	13	18	15	12	14	7	8	10	12	13	12

Tabela 11. Prognoza sytuacji rodzinnej

w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań:				
	I'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Poprawa	16	12	18	16	14
Bez zmian	33	29	39	37	38
Pogorszenie	33	37	25	30	31
Brak zdania	18	22	17	17	17

Bardziej pesymistyczne niż przed miesiącem są natomiast prognozy dotyczące zakładów pracy. Liczba osób spodziewających się pogorszenia sytuacji w swoich firmach zwiększyła się w tym okresie o 5%.

Tabela 12. Prognoza sytuacji w zakładzie pracy w procentach

Prognozy	Wskazania respondentów według terminów badań					
	I'92	III'92	V'92	VII'92	IX'92	X'92
Poprawa	15	12	13	17	13	13
Bez zmian	34	28	34	39	41	38
Pogorszenie	39	47	37	26	25	30
Trudno powiedzieć	10	13	15	16	20	19

Nieco ponad połowa ankietowanych sądzi, że uzdrowienie polskiej gospodarki nastąpi w ciągu najbliższych dziesięciu lat bądź szybciej. Jednak 41% uważa, że będzie to trwało dłużej (w tym 19% - że ponad dwadzieścia lat).

CBOS	
<i>Jak Pan(i) sądzi, ile lat będzie potrzebowała Polska, aby uzdrowić swoją gospodarkę?</i>	
<i>Poniżej 10 lat</i>	20%
<i>10 lat</i>	35%
<i>11 - 19 lat</i>	22%
<i>20 lat i więcej</i>	19%
<i>Trudno powiedzieć</i>	4%

Socjodemograficzne różnicowania nastrojów społecznych

Najbardziej syntetycznym wskaźnikiem nastrojów społecznych jest pytanie "Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju idzie w dobrym czy też w złym kierunku?". Dlatego też skupimy uwagę na socjodemograficznych różnicowaniach odpowiedzi właśnie na to pytanie².

² Szczegółowe różnicowanie opinii badanych w zależności od ich cech socjodemograficznych przedstawiono w tabeli aneksu.

Najbardziej optymistycznie na kierunek zmian w Polsce patrzą respondenci zadowoleni z własnej sytuacji materialnej i uzyskujący najwyższe dochody, absolwenci wyższych uczelni, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, mieszkańcy największych miast, a także - regionu południowo-wschodniego (granice zbliżonego do dawnej Galicji).

Najbardziej krytyczni zaś są: bezrobotni, osoby niezadowolone ze swoich warunków materialnych i uzyskujące najniższe dochody, robotnicy niewykwalifikowani, mieszkańcy zachodnich regionów Polski - wraz z Wielkopolską, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, badani w wieku około 50 lat.

Można więc stwierdzić, że wyniki te nie odbiegają od schematu - komu lepiej się powodzi, ten lepiej ocenia rzeczywistość. Warto jednak zaznaczyć, że w ciągu ostatniego miesiąca zależność ta została silnie wzmocniona. Najbardziej poprawiły się opinie w wyższych warstwach społeczeństwa. Liczba zadowolonych ze zmian sytuacji w kraju absolwentów wyższych uczelni wzrosła w ciągu ostatniego miesiąca o 16%, przedstawiciele inteligencji i kadry kierowniczej oraz mieszkańców największych miast - o 15%, osób zadowolonych z własnej sytuacji materialnej - o 13%. Znaczny wzrost optymizmu zanotowano także wśród mieszkańców wschodnich województw (15%), osób nie chodzących do kościoła (13%), mieszkańców Polski centralnej (12%), rolników indywidualnych (10%) oraz respondentów pomiędzy 25 a 34 rokiem życia (10%).

W omawianym okresie pogorszyły się opinie osób uczestniczących w praktykach religijnych bardzo często, kilka razy w tygodniu (-8%) oraz mieszkańców Wielkopolski i okolicznych województw (-3%). Nie

zmieniły się opinie bezrobotnych (nadal są oni najbardziej krytyczną grupą), pracowników fizyczno-umysłowych oraz osób uczestniczących w mszach kilka razy w roku.

W konsekwencji aktywność religijna przestała odgrywać istotną rolę w wyjaśnianiu stosunku do zmian sytuacji w kraju. Bardziej klarowne stały się - poza omawianym już miejscem w hierarchii społecznej - zróżnicowania regionalne. Najkorzystniej oceniają zmiany sytuacji w kraju mieszkańcy województw południowo-wschodnich, które w wyborach 1989 r. najsilniej poparły Solidarność, a rok później L. Wałęsę. Natomiast opinie mieszkańców województw zachodnich, w których poparcie dla Solidarności i L. Wałęsy było najmniejsze, są najbardziej krytyczne. Respondenci ci wyróżniają się także najmniejszą liczbą odpowiedzi "trudno powiedzieć". Można więc przypuszczać, że zainteresowanie polityką jest tam najżywsze.

A N E K S

Tabela 1. Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju (%)

	Dobry	Zły	Trudno powiedzieć	LICZBA OSÓB
Ogółem	24	57	19	1210
Płeć				
Mężczyźni	27	56	17	514
Kobiety	22	57	20	695
Wiek				
do 24 lat	24	55	21	121
25-34	28	55	18	198
35-44	23	61	15	279
45-54	19	63	18	187
55-64	25	55	20	198
65 lat i więcej	26	50	24	225
Miejsce zamieszkania				
Wieś	22	59	19	502
Miasto do 20 tys.	24	55	21	130
od 21 do 100 tys.	22	57	21	222
101-500 tys.	25	60	15	216
501 tys. i więcej mieszk.	33	46	21	138
Region				
Północny	26	56	18	159
Zachodni	20	66	15	122
Środkowozachodni	22	67	12	186
Środkowy	25	54	21	195
Wschodni	22	48	30	141
Południowo-wschodni	29	52	18	207
Południowo-zachodni	23	56	21	199
Wykształcenie				
Podstawowe	22	59	19	483
Zasadnicze zawodowe	19	64	17	286
Średnie	26	52	23	341
Wyższe	47	41	12	100
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	40	51	9	70
Prac. umysł. niż. szczebla	25	54	21	105
Pracownicy fiz.- umysł.	21	62	17	58
Robotnicy wykwalifikowani	22	60	18	127
Robotnicy niewykwalifik.	18	68	14	84
Rolnicy	22	58	20	86
Prywatni przedsiębiorcy	35	35	30	20
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	25	53	22	431
Uczniowie i studenci	38	49	14	37
Bezrobotni	16	70	15	82
Gospodynie domowe i inni	21	58	21	105
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	20	68	12	146
500 tys. - 999 tys.	18	62	20	381
1000 tys. - 1499 tys.	25	54	21	343
1500 tys. - 1999 tys.	28	54	18	155
2000 tys. i powyżej	36	44	19	151
Ocena własnych war. mater.				
Złe	16	69	16	507
Średnie	26	52	22	552
Dobre	47	34	18	146
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	53	22	122
Raz w tygodniu	26	55	19	702
Kilka razy w roku	19	60	20	289
W ogóle nie uczestniczy	27	59	14	96